

El contingut d'aquest article és el resultat de la investigació que es presentà en un seminari del Departament d'Història i Institucions Econòmiques de la Universitat de Barcelona.

ELS CENSALS DE SANTA MARIA DE MATARÓ

ELS CENSALS

El cens consignatiu o lliurament d'una quantitat de diners a canvi d'una pensió anual assegurada en béns immobles, fou un dels mecanismes de crèdit més estès des de l'edat mitjana fins al segle XVIII. En un moment en què la legislació canònica prohibia expressament la usura, l'Església va establir noves condicions per al préstec de capital, convertint-se en la principal censalista. La decretal del papa Martí V el 1420 fixà les condicions que diferenciaven aquest cens d'altres pràctiques usuràries: el capital i la renda havien de ser en diner; el pagament de la pensió s'havia de garantir sobre béns immobles; la redempció opcional per al censatari era per la mateixa quantitat del preu del censal.

Quan hom necessitava un determinat capital, podia crear un censal; contreia llavors l'obligació de pagar indefinidament una pensió, a més d'oferir com a garantia de pagament determinats béns immobles especificats dins la clàusula dita «d'especial obligació». Això suposava, doncs, la hipoteca d'una propietat, que podia passar al censalista si el deutor no pagava.¹ La redempció del censal es produïa amb el retorn del capital, que s'anomenava també lluïció o quitació. El censal podia ser redimible o perpetu, en aquest darrer cas rebia el nom de censal mort. Si era per vida d'una o dues persones era un violari, però tenia

un tipus d'interès més alt (aproximadament un 14,30%). La pensió a pagar a canvi del capital rebut no depenia del factor rendiment/temps, sinó que era fixada per un cànon de cessió, com un tribut.² En un principi, el tipus d'interès més corrent era el del 5%. El contracte contemplava també el pacte de millora, segons el qual, després d'uns 4 o 5 anys, el censatari estava obligat a donar fiances o augmentar la hipoteca. Si no ho feia així, el prestador podia reclamar una multa equivalent al valor del censal, i es procedia a la quitació, convertint-se així en un préstec a curt termini.

El censal mort, amb el seu caràcter de perpetu, mostrava una clara relació amb l'emfiteusi,³ així l'usdefruit del capital i la renda esdevenien perpetus i heretables. En aquest cas, el veritable interès no residia en el retorn del capital, sinó en la percepció perpètua de la pensió. Durant l'Antic Règim, els tipus d'interès nominals van fluctuar entre el 15 i el 3%, en un descens continuat des del segle XV al XVIII.⁴

Un altre aspecte a destacar és l'existència permanent de pensions endarrerides com a fet estructural del sistema. Quan el deutor no pagava el cens i el deute era més gran que la propietat útil, es podia recórrer a la compra a carta de gràcia, és a dir, amb contracte de retrovenda. Amb aquesta,

moltes vegades, s'encobria un nou préstec amb interès, escripturant un preu més alt que el que s'havia pagat. Si el deute no era superior a les 50 lliures, no es podia recórrer a l'Audiència, ni era permesa l'execució. En cas de poder actuar l'Audiència, ho feia amb trencament de portes i convocatòri d'host.⁵

Durant l'edat moderna, la venda de censals era habitual, constituint per a l'aristocràcia, la burgesia i entitats eclesiàstiques una manera segura d'invertir estalvis, mentre que la demanda dels crèdits en general sorgia bàsicament de les explotacions familiars pageses, perjudicades pel repartiment de la propietat agrària i pel pes de la triple fiscalitat (senyorial, reial i municipal) que els obligava a endeutar-se; per part dels rics venia motivada per la tendència de la noblesa al sobreconsum enfront a la relativa rigidesa de l'exacció senyorial.

El paper de l'Església com a entitat financera va permetre també la creació de fundacions pies, dotacions de beneficis eclesiàstics o participació en confraries, per part de famílies benestants que buscaven la col·locació de cabalers i la recerca d'un més fàcil accés al crèdit eclesiàstic.

A meitats del segle XVI, aquest sistema creditici s'estengué no sols a Espanya,⁶ sinó a tota Europa, amb un creixement sense precedents. Les causes d'aquest creixement poden ser variades.⁷ La massa monetària augmentava i amb ella l'oferta de crèdit sota diverses versions, des de la lletra de canvi fins a la carta d'obligació,⁸ mentre que el mateix creixement i l'aparició de noves necessitats preparaven les expectatives de crèdit. Per altra banda, el préstec de capitals era a disposició de qualsevol estament social, i de qualsevol persona que tingués béns presents.⁹

A finals de l'edat moderna, els contractes de censals es van transformar segons les noves necessitats i els nous costums. A partir de la guerra del francès es produí una progressiva substitució dels censals per deutoris, o préstecs a curt termini, amb possibilitat també d'hipoteca. El 1750 una pragmàtica de Ferran VI havia estès a la corona catalano-aragonesa el contingut de la que havia publicat Felip V el 1705 per a Castella, i que reduïa la pensió al 3%, això féu que anés caient en desús.¹⁰

Sobre les repercussions que tingué respecte al desenvolupament econòmic, s'ha teoritzat que l'existència d'aquest sistema de crèdit contribuïa al manteniment de l'endeutament crònic de les explotacions familiars, i va fomentar l'estructura

econòmica que topava constantment amb els límits malthusians¹¹ i que formava part del sistema d'Antic Règim. Jurídicament es trobava a mig camí entre la divisió emfitèutica del domini i una compravenda amb dret de retracte o a «carta de gràcia». També va permetre l'entrada de capital urbà dins el món rural, i la participació de sectors burgesos en la sostracció de l'excedent pagès. Però d'alguna manera tancava el cercle, impeding la renovació i millora de la producció i l'existència d'excedent comercialitzable.

Els censals han estat estudiats des de diferents punts de vista i per a diferents zones geogràfiques. Enric Tello analitza la zona de Cervera i troba que els creditors eren l'Església i petits nobles, homes de lleis i doctors, cirurgians, apotecaris, adroguers, comerciants i botiguers, i una minoria de pagesos-negociants.¹² Però, principalment, la parròquia era l'única que gaudia d'una liquiditat i solvència a tota prova, arribant a substituir la taula de canvi municipal que havia fet fallida a principis del set-cents.

Pel que fa als demandants del crèdit, si el censal podia ser una forma d'explotació usurària del petit productor, també funcionava com a préstec a baix interès per a grups reduïts de població benestant.¹³ Pereira ens diu que a Extremadura¹⁴ els principals eren els *Concejos*, i a continuació ofereix quatre categories més: els denominats amb don, el clero en general, les professions liberals i finalment els pagesos i sense definir. Dins l'evolució que estudia aquest autor des del segle XVI al XVIII, cal destacar que els professionals liberals en el segle XVIII arriben quasi a doblar la quantitat dels capitals que sol·licitaven en el segle XVI, mentre que el capital que demanen els pagesos augmenta només lleugerament.

Llorenç Ferrer i Alòs, que ha estudiat els censals per a la zona del Bages, suggereix que no és correcte pensar que el motiu de la creació de censals sigui sempre l'endeutament.¹⁵ I n'apunta d'altres, com diners per invertir en activitats econòmiques i industrials; pagar deutes i sortir de les dificultats (any dolent, pagar dots, legítimes, pagament d'enterraments i misses...); i solucionar deutes anteriors (per mitjà d'un censal nou o creació d'un censal per quitar-ne un, venda a carta de gràcia). Elena Catalán, de la Universitat del País Basc, ha investigat la relació dels censals amb el creixement de la ciutat de Bilbao,¹⁶ veient en la creació dels censals les necessitats de capitals de l'economia bilbaína, a més d'expansió urbana i agrícola, el comerç, la construcció de vaixells, ferrerries, foneries..., provocant un clar

Censal creat per Joan Mandri i Maria Mandri.

moviment de capitals cap al sector industrial. Així la burgesia penetrava en els antics circuits de poder a través d'institucions eclesiàstiques, com fundacions d'obres pies o capellanies. Mentre, el mercat de la terra s'havia activat gràcies al fet que aquest bé va passar dels camperols que s'havien endeutat als burgesos que completaven les seves fortunes d'origen comercial amb la possessió de la terra.

LA CIUTAT DE MATARÓ A FINALS DE L'EDAT MODERNA

Si al principi del segle XVIII la ciutat de Mataró volta els 5.000 habitants, el cens de Floridablanca el 1787 en comptabilitza quasi 10.000, és a dir, segueix la tendència general de Catalunya de doblar la població en tres quarts de segle. Pierre Vilar fa notar un començament de segle molt pròsper per a aquesta ciutat «que arribà entre 1685 i 1710 a fer ombra a Barcelona»;¹⁷ i el llarg període d'estagnació que patí després de la guerra de Successió. Després d'aquesta guerra, ja no va recuperar la seva superioritat, passant en el darrer quart de segle del segon al cinquè lloc de les ciutats catalanes.¹⁸

Les diferents classes socials en les quals es dividia la població de Mataró durant el segle XVIII¹⁹ eren:

- Els pagesos, amb aquesta paraula es solia designar el propietari ric.

- Els homes dedicats al mar: pesca, navegació i comerç marítim. El 1717 representaven la quarta part de la població.

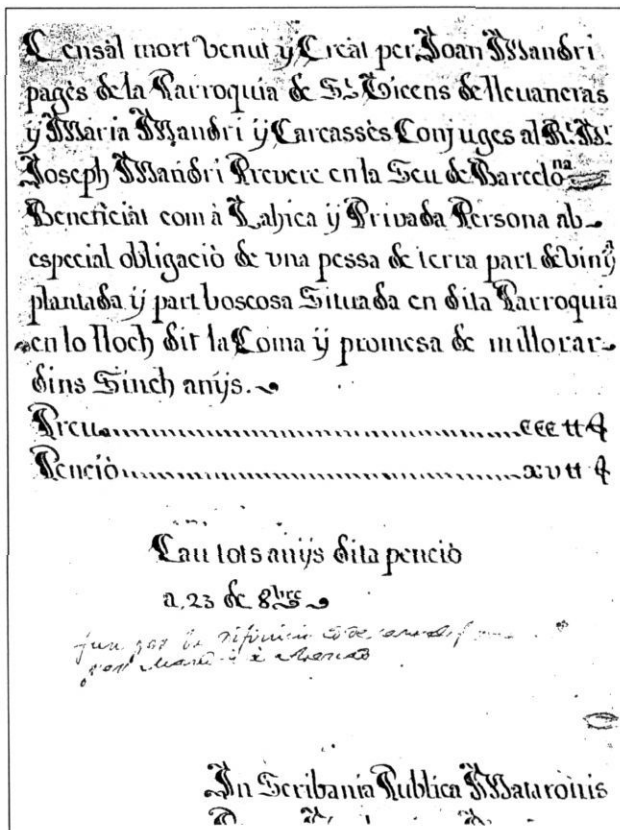
- Els menestrals agremiats, com sastres, sabaters, corders i espadenyers.

- Els blanquers, assaonadors i fabricants de guants, també adquiriren gran importància.

- La confraria dels fusters agregava els serradors, esculpadors i cadiraires, a més dels boters, fabricants de la pell i també els mestres de cases.

- I, per últim, el ram metal·lúrgic, que experimentà cert desenvolupament en el segle XVIII.

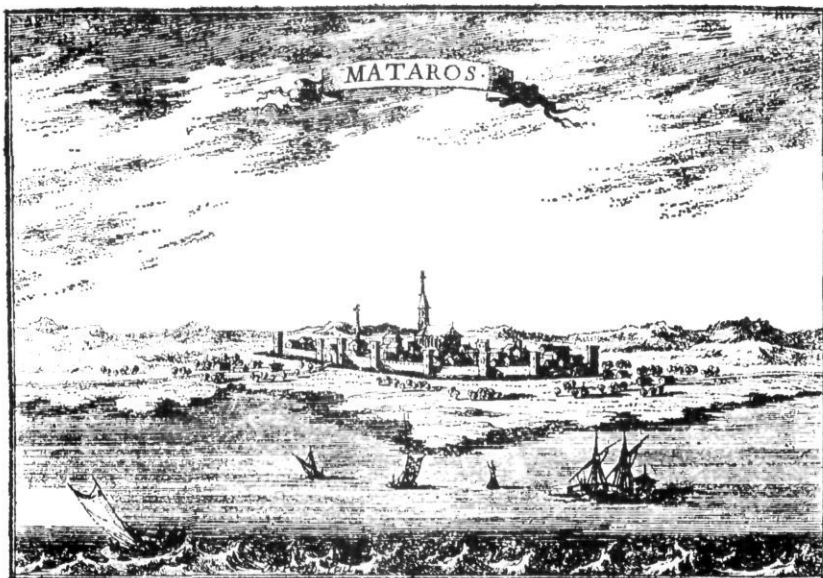
Pel que fa a la indústria tèxtil, els fabricants de Mataró ocupaven un lloc preminent dins l'estructura econòmica de la ciutat. Efectivament,

aquesta indústria havia evolucionat en el sentit que la indústria de la llana es trobava en total decadència, el gremi de teixidors de lli semblava estancat, i la principal activitat tèxtil era la sedera, essent el nucli del gremi l'ofici de veler (fabricants de vel i mocadors de seda²⁰). Així, la part més dinàmica era la constituïda pels fabricants de mitges de seda i de cotó de teler (el 1782 es comptaven vuit fàbriques de mitges de seda). Aquest desenvolupament de la indústria de mitges va afavorir la construcció de maquinària tèxtil. A Mataró també s'implantà la fabricació d'indianes, a la qual es dedicaren grans comerciants de la ciutat, instal·lant telers àdhuc a casa seva.

A l'hora de parlar d'artesans, hem de diferenciar entre els dits artesans superiors, com els argenters, que tenien un prestigi dins la ciutat i representaven els artesans rics, i gaudien d'un fort prestigi social (el col·legi d'argenters de Mataró era un dels quatre existents a Catalunya).

El comerç no sols representava el sector més dinàmic, sinó que conferia cert prestigi social. Excepte els oficis relacionats amb l'alimentació, que patien una forta discriminació dels càrrecs públics, la seva estimació social durant el segle XVIII no havia canviat gaire. És evident, però, la seva existència: el 1803 es compten 23 revenedors de pesca salada, 66 revenedors de llenya i carbó i 10 taverners.

Mataró a la fi del segle XVII.

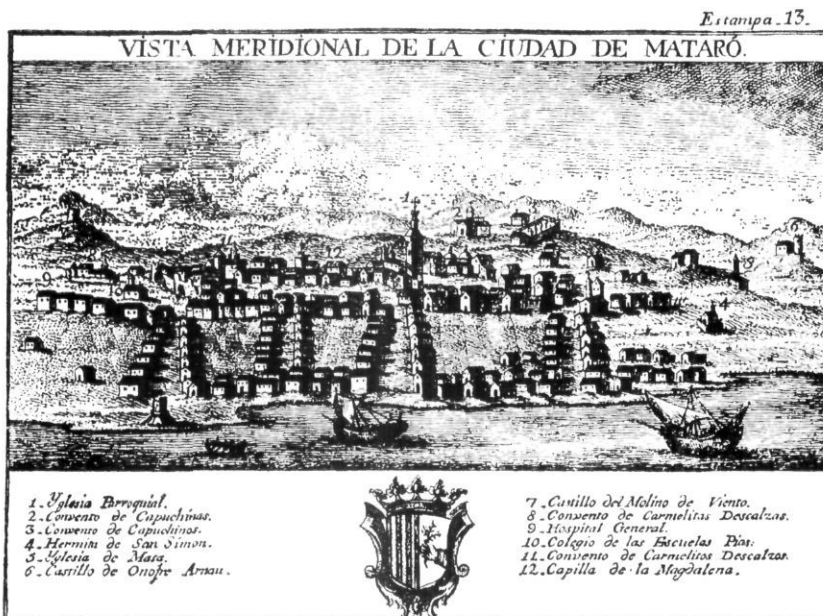
Gravat de l'obra *Les Plans et Profils des principales villes et lieux considerables de la Principauté de Catalogne*, de Beaulieu (1678).

especialitzats en el comerç tèxtil a la menuda, constituïa un dels elements més dinàmics del segle XVIII català. El 1731 es registren 6 botiguers, mentre que Pierre Vilar el 1778 en comptabilitza deu. Cal tenir present que les grans famílies de mercaders de Mataró procedien del comerç de teles.

Els mercaders formaven l'estament més alt dins l'anomenat «tercer estat», consolidat gràcies al privilegi de crear mercaders, concedit a Mataró per Felip V el 1702. El 1758 el nombre de comerciants es veié limitat amb la formació del Cos de Comerç de Barcelona. Els primers procedien del comerç d'adrogueria. La relació entre les famílies comerciants de Mataró i les de Barcelona formà fortes nissagues, que buscaven l'ennobliment com a culminació a la seva escalada social.

Finalment l'estament noble, format, com hem vist, per antics mercaders, els nobles establerts a Mataró i una sèrie de grups que accedien a privilegis, com els de Ciutadans Honrats de Barcelona i els Familiars de la Inquisició, configuraven aquesta noblesa

urbana. El 1750 es comptabilitzen 22 «gaudins» (que gaudeixen de privilegi militar): cinc nobles, deu ciutadans honrats i set professionals liberals. L'interès de la burgesia mataronina per assolir aquests privilegis es reflecteix en la demanda al rei Felip II de tenir títols de ciutadà honrat de Mataró. El segle XVIII es van registrar 26 ciutadans honrats residents a Mataró; el 1787 Mataró comptava amb tretze ciutadans i vuit cavallers. Els cavallers també procedien d'emigrants amb aquest privilegi o de burgesos que hi havien accedit. A aquests elements hem d'afegir les professions liberals com una nova forma d'accés al poder, principalment per les branques del dret i de la medicina. El 1787 a Mataró hi vivien nou advocats, set notaris i quinze procuradors, a més dels càrrecs municipals, corregidors, rendes reials i jurisdicció de marina.

Estampa 13.

1. Iglesia Bruguil.
2. Convento de Capuchinas.
3. Convento de Capuchinas.
4. Hermita de San Simon.
5. Iglesia de Santa.
6. Castillo de Onofre Arnaiz.

7. Castillo del Molino de Viento.
8. Convento de Carmelitas Descalzas.
9. Hospital General.
10. Colegio de las Escuelas Pias.
11. Convento de Carmelitas Descalzas.
12. Capilla de la Magdalena.

Palomino, f.º

Mataró, segle XVIII.

Gravat publicat a l'obra *Atlante Español o Descripción General de todo el Reyno de España*, de Bernardo Espinall y García (1783).

Un gremi de prestigi eren els confiters, adroguers i sucrers, amb una important força econòmica i forts lligams familiars. El 30% dels grans contribuents en l'etapa 1724-1742 eren els adroguers. El seu comerç es localitzava en el carrer de Santa Maria, la majoria d'ells assoliren la superior condició de mercaders.

També, dins els dedicats al comerç, podríem establir diverses categories. En primer lloc, els corredors de comerç, títol que passava de pares a fills, esdevenint un autèntic privilegi (a principis del segle XIX Mataró tenia quatre corredors de canvis). A continuació, els botiguers de teles,

SANTA MARIA DE MATARÓ

La comunitat de preveres de Santa Maria de Mataró a meitat del segle XVII estava formada per vint-i-dos preveres (el rector, dos vicaris, l'organista, el mestre de cant, cinc beneficiats i dotze preveres més, fills de la ciutat i admesos pel rector). A finals del segle XVIII, el nombre de preveres residents s'havia ampliat fins a 29.²¹ Però s'insisteix successivament que aquests preveres no vivien en comunitat, «ni es poden agrupar per a res relacionat amb el govern de l'església, sinó en el cor per a celebrar hores i oficis, (...) confessar i administrar els sagraments».²²

Tota la renda fundada de l'església es cobrava, en nom del rector, pel seu procurador, que primer era un capellà de l'església i més endavant va recaure sobre laics. La renda s'invertia en primer lloc a «mantenir els plets, causes, salaris d'advocat i causídics que porten els plets, sense donar-ne raó als capellans»; i pagar la mesada als capellans, segons els ploms que hauran posat el darrer dia del mes i que correspondrien als oficis celebrats. Aquests ploms, els donava el borser de la comunitat en el cor a cada hora i oficis, als que els havien oficiat, i privava de les distribucions els absents. Però, a més, «el rector dóna gràcia de ploms sempre que vol i lo que vol, segons lo que dóna lloch la bossa». També s'havia de subministrar vi i hòsties al rector, als vicaris i capellans per a les misses, i formetes per a combregar els parroquians.

El 1754 es signà una concòrdia entre el rector doctor Francesc Llauder, per una part, i els beneficiaris i els preveres residents, per l'altra,²³ amb motiu de les queixes d'aquests sobre els molts endarreriments de censals i altres rendes. En aquesta concòrdia s'acorda nomenar els següents oficis i càrrecs: dos zeladors, dos arxivers, un maner, un borser, tres procuradors (dos generals i un per a ròssecs), i dos oïdors de comptes.

Els zeladors disposaran dels rèdits i emoluments junt amb el rector, tenint el càrrec i l'obligació de signar les pòlisses. Els arxivers hauran de tenir cura de l'arxiu de la parròquia, posant en ordre els llibres, escriptures i títols. Cada un tindrà una de les tres claus de l'armari dels dipòsits; l'altra, la tindrà el rector. El maner ha d'assistir a la sagristia donant les intencions de les misses, acceptar les caritats, formar els torns per a les misses, anotar les misses de fundacions i altres que hauran de celebrar els vicaris i demés preveres. El borser ha de distribuir els ploms entre els residents i apuntar les faltes.

Els oficis de zeladors, arxivers i oïdors de comptes seran per dos anys i els altres anuals, a menys que es consideri oportú la renovació d'algun dels càrrecs. En els càrrecs bianuals, cada càrrec es renovarà alternativament, de manera que no es canviïn de cop. Les eleccions de zelador, arxiver i oïdor de comptes, maner i borser es faran durant les juntes ordinàries del mes de maig. I un mateix resident pot tenir dos càrrecs si no són incompatibles. El càrrec no els eximirà de cap treball. El zelador i l'arxiver cobraran sis lliures, i el maner i el borser deu lliures.

El rector presidirà les juntes, i per tant hi tindrà la primera veu i el vot decisiu en paritat de vots. Cada any es celebraran dues juntes generals de tots els residents perpetus, una el primer de juny i l'altra el primer de desembre. Cada dissabte, després de les vespres, els zeladors i arxivers hauran de reunir-se amb el rector per tractar el govern i de l'administració dels emoluments i rèdits. Els procuradors cada tres mesos hauran de fer relació de l'estat de les rendes a la junta ordinària. I un mes després de l'any que seran o hauran estat procuradors, hauran de donar els comptes a la junta, passant l'examen dels oïdors de comptes.

CENSALS DE SANTA MARIA

La documentació que hem estudiat és la que es troba al Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró referent als censals. Es tracta d'una sèrie documental organitzada en apartats anomenats calaixos, amb el nom de cada mes, fent referència al lloc on guardava l'arxiu de la parròquia tota la documentació referent a la creació de cada censal, sempre segons el mes en què queia el cobrament. Efectivament, en aquests «calaixos» trobem còpies de vendes, testaments i cessions, referents a les propietats que s'oferien en garantia, i per altra banda les èpoques o rebuts de les quantitats que s'havien liquidat gràcies al capital dels censals. Així i tot, hem de dir que creiem que en aquest bloc documental dels «calaixos» hi manca el de febrer i octubre, i és possible que els que tenim estiguin incomplets. També disposem de la comptabilitat de dos procuradors laics: Josep Anton Coll i Viza, que va de cobrar els censals del 22 de juny de 1799 fins al 25 de febrer de 1814, i Gaspar Poi i Tomàs aquest darrer any.

Quan es crea un censal s'especifica el capital que es cedeix, el nom i les dades del censatari i el motiu pel qual demana el crèdit, així com la pensió anual que s'estableix. Normalment és la pròpia comunitat la que paga el concepte pel qual es

Censal creat per Miquel Vinyals Pou
el 6 de maig de 1783.

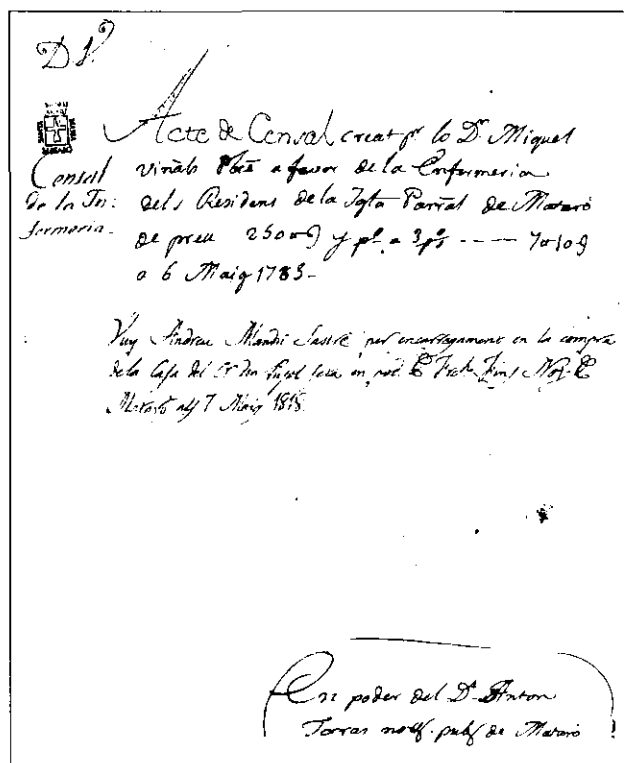
deixen els diners i adjunten al censal l'època o rebut comprovant que s'ha pagat el deute a l'interessat. Les propietats ofertes en garantia vénen documentades amb escriptures i altres documents, com poden ser vendes o testaments. La comunitat de preveres de Santa Maria de Mataró comptava amb una junta que examinava cada fundació de censals amb les corresponents escriptures i hipoteques.²⁴ Aquesta junta estava composta pel rector, dos zeladors, dos arxivers i cinc capellans, que examinaven si els que volien crear el censal eren solvents i si les finques ofertes donaven suficient garantia en vista a la perpetuitat de les fundacions.

CENSALS DE LA INFERMERIA

A la parròquia de Santa Maria de Mataró estava constituïda també la Junta de la Infermeria, presidida pel rector (en la seva absència el substituïa l'infermer més antic) i formada pels següents components: dos preveres ecònoms, dos preveres infermers, un prevere secretari i un prevere receptor. La Junta es reunia en sessió extraordinària el dia 1 de setembre i en sessions ordinàries mensuals.²⁵

La infermeria funcionava com una mútua per cobrir les contingències per malaltia dels preveres i vicaris de la comunitat (encara que s'especifica que els vicaris que no siguin fills de Mataró no podran ser de la Infermeria). Aquestes contingències podien ser pagar a metges i cirurgians i apotecaris (encara que a la junta de 27 d'octubre de 1779 es decideix que no es pagarà aquest concepte amb els diners de la Infermeria; molts metges i apotecaris cedien els seus serveis o perdonaven els deutes en els seus testaments a la comunitat) i també que els impedits per malaltia no deixessin de cobrar, encara que se'ls rebaixés la paga²⁶ (el metge havia d'expedir una justificació de la malaltia de l'interessat i en ocasions també se'ls prescrivia un canvi d'aires).

Els preveres, per formar part de la Infermeria, pagaven 14 lliures d'entrada,²⁷ i se'ls deduïa de la seva mesada 6 sous. Però, per poder mantenir i administrar aquesta mútua comptaven amb uns censals específics anomenats censals de la Infermeria. Segons els contractes de fundació d'aquests censals, els compren i adquireixen «en nom i a observança de la infermeria, amb el diner procedent del peculí propi de cada u i

dels components de la Comunitat i de lo que mensualment deixen en el fondo per ajuda i de sa assistència i cuidado de sas enfermetats». Així, els cinc censals de la Infermeria sumen un capital invertit de 1.450 lliures i donen un rendiment anual de 43 lliures 10 sous. Són els següents:

1) Creat l'11 de novembre de 1844 per Josepa Estruc i Martorell vídua, en nom propi i com a procuradora del seu fill Fèlix Estruc i Martorell, resident a la ciutat de L'Havana a favor dels Rvds. Ecònoms i Infermers de la ciutat de Mataró: D. Joan de Palau i Miquel Tuñí, preveres ecònoms; D. Fèlix Clavell i D. Francesc Salomó preveres infermers; D. Pere Terrades, prevere secretari, i D. Mariano Poch prevere receptor; tots components de la Junta ordinària de la Infermeria de la comunitat de preveres de Santa Maria. El preu del censal és de 600 lliures, i la pensió de 18 lliures.

Tal com es diu en el contracte del censal, el motiu pel qual demana el capital és que el seu fill Fèlix es pugui graduar en medicina. Hipoteca la casa d'un cós a la plaça Major de Santa Maria que l'inda amb Salvador Lloveras botiguer, Baltasar Peris comerciant i Pelegrí Ferrer, fabricant de filats. I es compromet a donar alguna nova hipoteca dins de 5 anys.

2) El 1785 Miquel Vinyals, prevere i resident perpetu de Santa Maria, crea un censal a favor de la Infermeria. El reben Damià Sumalla prevere

i rector; Joan Riera i el Dr. Josep Anton Isart, preveres i infermers; Bonaventura Quintana receptor, i Joan Pau Gual prevere i secretari de la Junta de la Infermeria. El preu del censal o capital deixat és de 250 lliures i la pensió a un 3% és de 7 lliures 10 sous. El capital, el necessita per pagar 250 lliures a Gabriel Xirals, fuster de Mataró. Aquest censal consta com lluit en part (125 lliures) per Cristòfol Camin apotecari de Mataró.

3) Felix Batista, traginer de Mataró, havia creat un censal de preu 200 lliures i pensió 6 lliures, és a dir, a un interès del 3%. Aquest capital es destinaria a pagar el que devia a Josepa Feliu de la Penya i de Burgués. El reben els Rvds. Bonaventura Quintana i Vicens Simon, preveres residents i administradors que paguen directament el deute. I accepten el censal Bernat Vilaseca rector, Esteve Roca, Josep Esmandia, Dr. Anton Massot i D. Bonaventura Català, preveres i residents com a components de la Junta.

4) Jaume Fins, passant de notari, creà un censal de preu 120 lliures que a un 3% li suposava una pensió de 7 lliures 10 sous, per pagar a Joan Castells i Costa, fabricant de filats de Mataró, un total de 500 lliures que li devia.

5) Pere Borrell, pare i fill, hortolans de Mataró, fan censal per 150 lliures per pagar els mestres de cases que construïren un safareig en la peça de terra dita Illas d'en Bellot. Opten per la «creació de censal que és lo medi menos dañós a nostres béns».

QUADRE 1

Resum dels censals de la Infermeria

Censatari	Capital	Pensió
Josepa Estruc i Martorell	600 lliures	18 ll
Miquel Vinyals	250 lliures	7 ll 10 s
Fèlix Batista	200 lliures	6 ll
Jaume Fins	250 lliures	7 ll 10 s
Pere Borrell	150 lliures	4 ll 10 s
Total	1.450 lliures	43 ll 10 s

Amb aquest objectiu, vam realitzar una primera incursió en la documentació dels calaixos per mesos. Es tracta de cent censals fundats entre 1600 i 1859, amb una inversió de capital d'unes 38.000 lliures. D'aquests censals, hem analitzat els municipis i estaments dels quals procedeixen els censataris, així com les seves professions. I finalment els motius que al·legaven a crear el censal.

En primer lloc, veiem com els municipis del voltant de la ciutat de Mataró contribueixen també amb aquestes rendes. De manera que de les 38.203 lliures invertides, 25.871 són deixades a residents a Mataró, mentre que la resta són de residents als municipis de les seves rodalies com Arenys, Argentona, Cabrera, Cabriels, Lllavaneres, Òrrius, Sant Pol i Vilassar.²⁸ També consten un resident a Llinars i un a Hostalric. La majoria de censataris d'aquestes poblacions són pagesos, ja que es tracta de pobles d'activitat eminentment rural, llevat del municipi de Lllavaneres que, a més de 4 pagesos, en consta un procedent de l'estament privilegiat, un menestral, i un mercader; i a Cabrera, un menestral.

QUADRE 2

Censataris per estament i municipi

Municipi	Privil	Menes	Pagès	Bracer	s/e	Total
Arenys			60/1		300/1	360/2
Argentona			350/2			350
Cabrera		200/1	240/2			440
Cabriels			400/1			400
Hostalric			3570/1			3570
Lllavaneres	866,25/1	100/1	332/4	265/1	815,25/3	2378,5
Òrrius			100/1			100
Sant Pol			200/1			200
Vilassar		486,5/1	77/1			563,5
Llinars			220/1			220
S. Andreu del Far			550/1			550
s/e		3200/1				3200

QUADRE 3

Nombre de censataris, capital deixat i percentage sobre el total de Mataró

Grup	n.	Capital (lliures)	Percentatge %
s/d	17	6648,25	25,70
Bracer	6	280	1,08
Comerciant	10	4237,5	16,38
Construcció	1	160	0,62
Fabricant	3	400	1,55
Menestrals	18	7838,25	30,30
Mariners i pescadors	6	760,5	2,94
Pagesos	4	1150	4,45
Sector privilegiat	9	3587	13,86

ELS CENSATARIS

La primera intenció d'aquest estudi és analitzar la relació entre el préstec de capital que suposava la creació dels censals i les activitats econòmiques de la ciutat, promogudes des dels diferents estaments socials. Calia, doncs, veure quines classes socials demanaven aquests crèdits i per quin motiu. I si era possible comprovar si els capitals provinents d'aquests censals realment forniren els negocis de menestrals i comerciants.

Pel que fa als censataris de Mataró, hem analitzat a quin grup social pertanyen, l'ofici que tenen, la quantitat que demanen i el motiu que al·leguen. En primer lloc, per grups veiem com un 30% del capital deixat dels censals va a parar al grup menestral, un 16'38% als comerciants, i quasi un 14% al sector privilegiat. És a dir, el sector menestral a Mataró és el majoritari pel que fa a la demanda de crèdit.

Aquests menestrals són:

- Francesc Boquet, Anton Bosch i Antoni Pau Mallol, argenters.

- Pau Martorell i Francesc Vilardebò, blanquers.

- Maria Granja vídua de Salvador Granja boter, i Sebastià Matas boter també.

- M. Rosa Puig i Carbonell vídua de Joan Puig Peredejordi calderer.

- M. Rosa Bori i Roselló, muller de Jaume Bori cisteller.

- Joan Albanell, i Melcior i Josep Torras (pare i fill) corders.

- Marià Riera, escultor.

- Casanovas, flaquer.

- Pau Pla, mestre sabater.

- Fontanals (pare i fill), pagesos i velers.

- Agustí Janer, pintor.

- Anton Comas, rajoler.

- Anton Fco Coll i Seguí, Miquel Vergés, Josep Anglada i Geroni Creus, sastres.

- Miquel Marqués i Pau Carbonell, teixidors de lli.

Els motius pels quals aquests menestrals demanen els censals, en la major part són per pagar deutes o adquirir propietats. Un d'ells demana el capital per a un dot i un altre especifica per a negocis, encara que els demanats per a deutes, i fins a cert punt els sense especificar, podem considerar que s'ingressen a l'activitat econòmica d'aquest sector.

Els comerciants són:

- Josep Quintana, Josep Anton Quintana, Josep Anton Coll i Viza i Miquel Roca, adroguers.

- Antoni Pau Mallol i Agnès Cabanyes, botiguers de teles.

- Rita Romeu i Rovira, vídua de Joan Romeu comerciant, Teresa Dorda i Viza, vídua de Josep Dorda i Casamitjana, comerciant, i Llogari Viladesau, comerciant també.

Els motius pels quals els comerciants demanen el censal són principalment els negocis. Les fundacions de beneficis eren sovint per situar familiars dins la comunitat de preveres.

Anomenem del sector privilegiat els següents censataris:

- Salvador Palau i Riera, ciutadà honrat de Barcelona.

- Melcior de Palau i Salvador Palau i Riera.

- Gaspar Portell burgès de Mataró, regidor.

- Mag. Llorenç Vendrell i Daviu, ciutadà honrat de Barcelona.

- D. Lluís Simón, batxiller en lleis.

- Josep Segarra i Ramis, notari, burgès de Mataró.

- Pere Màrtir Golorons i Plana, senyor jurisdiccional de Sant Llorenç.

- Josep de Caralt, ciutadà honrat de Barcelona.

- Hereus de Marià Jofre, ciutadà honrat de Barcelona.

- Dr. Bonaventura Català, prevere del veïnat de Valldeix.

- Josep Bellolell de la Torre, ciutadà honrat de Barcelona.

- Mag. Joan Bta. Palau i Llauder.

Els motius pels quals creen els censals aquests personatges que pertanyen a l'estament privilegiat són també els negocis, els deutes i els dots.

Una vegada analitzats en detall aquests censals dels residents de Mataró, hem de passar a les conclusions. En primer lloc, hem de destacar

que tots els estaments de la ciutat participen d'aquest sistema de crèdit (quadre 3). Seguidament observem com els menestrals que impulsaran les futures indústries, en treuen quasi una tercera part del total del capital cedit, i a continuació els comerciants.

Finalment, si agrupem tots els censataris de Mataró pel motiu de la demanda de crèdit, observem que majoritàriament al·leguen els deutes, però a continuació els negocis, i l'adquisició o manteniment d'una casa o propietat. Però, encara que ens cenyim estrictament a l'argument que utilitza el censatari, hem de suposar que el capital que es deixa per construir una casa, comprar una propietat, pagar deutes, casar una filla i educar i col·locar fills i néts, és també un capital que entra dins un sector amb un alt impuls econòmic i que, d'alguna manera, formarà part d'aquest, llevat els capitals que es destinen a fundacions que tornen a revertir a l'Església i, per tant, a formar part de

futurs crèdits. Per tant, la conclusió final confirma la nostra hipòtesi inicial que el capital cedit a través dels censals va aportar numeraris als estaments que protagonitzaven el desenvolupament econòmic de la ciutat.

QUADRE 4
Capital (expressat en lliures)
demanat pels diferents motius

	Menestral	Comerc.	Privil.	Total (tots els estaments)	Percent.
casa o propietat	2680		357,5	3687,5 ll	14,25%
deutes	3020,25	825	400	10507,25 ll	40,61%
dot	300		541,5	1724 ll	6,67%
fundacions		760	363,5	1713,5 ll	6,62%
negocis	250	2614,5	1034,4	3899 ll	15,07%
s/e	1581	38	890	4339,5 ll	16,77%

M. Assumpció Zapata Buxens

NOTES

1.- E. TELLO, «La utilització del censal a la Segarra del set-cents: crèdit rural i explotació agrària», *Recerques*, 18 (1986), pp. 47-48.

2.- I. TERRADES, *El món històric de les masies* (Barcelona 1984), p. 74.

3.- E. TELLO, «La utilització...», pp. 47-48. Moltes són les semblances, com ens fa veure Tello amb el cens emfitèutic, d'alguna manera el prestamista cedia l'usdefruit del capital a canvi d'una renda, sense que el cànon suposés cap mena d'amortització del capital.

4.- J.L. PEREIRA, *El préstamo hipotecario en el Antiguo Régimen. Los Censos al quitar* (Universidad de Cádiz 1995), p. 23.

5.- J. OLIVARES, «Censals morts, execucions i creditors censalistes», *Viles, pagesos i senyors a la Catalunya dels Àustries*, cap. XII (Lleida 2000), pp. 399-413. Olivares analitza el procediment executiu en cas de no pagar.

6.- Actualment disposem de diversos estudis sobre censals per a diferents regions d'Espanya:

J.L. PEREIRA, *El préstamo hipotecario...*, a Extremadura; M. PESET, *Unes hipòtesis...*, i A. GARCIA SANZ, «El censal» a València; E. FERNÁNDEZ DE PINEDO, *Crecimiento económico y transformaciones sociales...* al País Basc; i A. ABADIA, *Señorio y crédito en Aragón*.

7.- Mercè Aventín afirma que l'endeutament prové de l'intercanvi desigual entre el camp i la ciutat. M. AVENTÍN, «El crèdit a pagès...». Segons Fernández de Pinedo, el capital invertit en els censals provenia de la monetarització de la renda de la terra.

8.- G. PARKER, «El surgimiento de la finanzas modernas en Europa (1500-1730)», *Història econòmica de Europa* (2) Siglos XVI y XVII, dir. C.M. Cipolla (Barcelona 1979), pp. 410-464.

9.- «L'expansió i especialització del mercat creditici van contribuir a finançar el progrés econòmic de l'Europa dels Temps Moderns». J.L. PEREIRA, *El préstamo hipotecario...*, p. 25.

10.- D. RUBIO MANUEL, «L'evolució dels censals morts a l'Alta Edat Moderna», *Actes del 3r Congrés d'Història Moderna* (Barcelona 1993), pp. 65-70.

11.- E. TELLO, «La utilització...», pp. 47-71.

12.- E. TELLO, «La utilització...», p. 51.

13.- E. TELLO, «La utilització...», p. 66.

14.- J.L. PEREIRA, *El préstamo hipotecario...*

- 15.- L. FERRER I ALÓS, «Censals, vendes a carta de gràcia i endeutament pagès», *Estudis d'Història Agrària*, 4, pp. 107-109.
- 16.- *X Congreso de Historia Agraria* (Sitges 2002).
- 17.- P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. III (Barcelona 1966), p. 85.
- 18.- J. LLOVET, *Mataró dels orígens de la vila a la ciutat contemporània* (Mataró 2000).
- 19.- P. MOLAS I RIBALTA, *Societat i poder polític a Mataró. 1718-1808* (Mataró 1973).
- 20.- M. COLL, *Cartes d'un mestre veler* (Mataró 1967).
- 21.- R. SALICRÚ, «El directorio del párroco de Damià Sumalla. Esbós d'una estructura i organització parroquial al darrer terç del segle XVIII», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 30 (gener 1988), pp. 10-36.
- 22.- *El Memorial del Rector Folguer*. Mataró, Museu Arxiu de Santa Maria.
- 23.- MASMM, Esg 2, Arxiu del rector, plec 19 lletra A.
- 24.- MASMM, Esg 2, Censals 1.
- 25.- MASMM, Esg 2, Arxiu del rector, núm. 36.
- 26.- «Els malalts actuals en els cinc primers dies de malaltia no tinguin cap subsidi, menys que morissin dins els 5 dies, llavors se'ls donarà el subsidi de tots els dies que haurà estat malalt. Que si la malaltia passa de cinc dies, el malalt tindrà 25 dies per mes el subsidi de 7 sous, si la malaltia passa dels 25 dies cessarà el subsidi fins a entrar el segon mes de malaltia, llavors es tornarà a donar el subsidi per altres 25 dies i així successivament.» MASMM, Esg. 2, Arxiu del rector, núm. 36.
- 27.- R. SALICRÚ, *Op. cit.*, p. 30.
- 28.- A la relació de censals cobrats entre 1799 i 1814, mentre que 51.775 lliures són dels censataris de Mataró, el «Llevador dels Forasters» registra 16.240 lliures, que suposa un 31%.